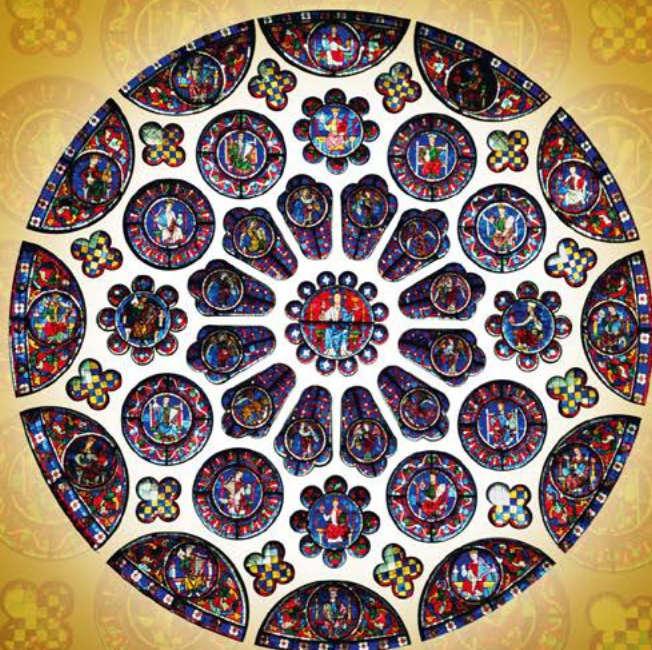

Od známého psychoterapeuta a lékaře

**RUEDIGER
DAHLKE**

ŽIVOTNÍ KRIZE JAKO VÝVOJOVÉ ŠANCE

Jak využít složité období pro osobní růst

C PRESS

Životní krize jako vývojové šance

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Ruediger Dahlke

Životní krize jako vývojové šance – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA** a.s.

Ruediger Dahlke

ŽIVOTNÍ KRIZE JAKO VÝVOJOVÉ ŠANCE

CPress
Brno
2017

Životní krize jako vývojové šance

Ruediger Dahlke

Překlad: Eduard Světlík

Jazyková korektura: Kateřina Štáblová

Sazba: Jan Bazala

Obálka: Pavel Ševčík, fotografie jorisvo / Shutterstock.com

Odpovědný redaktor: Ivana Auingerová

Technický redaktor: Radek Střecha.

Authorized translation from the Germany language edition *Lebenskrisen als Entwicklungschancen: Zeiten des Umbruchs und ihre Krankheitsbilde* by Ruediger Dahlke

© 1995 by C. Bertelsmann Verlag GmbH,

a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany.

Translation © Eduard Světlík, 2017

Objednávky knih:

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN tištěné verze 978-80-264-1631-9

ISBN e-knihy 978-80-264-1717-0 (1. zveřejnění, 2017)

Cena uvedená výrobcem představuje nezávaznou doporučenou spotřebitelskou cenu.

Vydalo nakladatelství CPress v Brně roku 2017 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem

Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 25 468.

© Albatros Media a. s., 2017. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

1. vydání

ALBATROS MEDIA a.s.

Obsah

Úvod	9
<i>Význam a moc přechodů</i>	9

DÍL I

1. Krize	13
2. Mandala jako životní model	15
3. Rituály jako klíč k novým životním etapám	19
<i>Rituály a jejich působení</i>	21
<i>Nedotčené světy rituálů</i>	24
<i>Uzdravovací rituály</i>	25
<i>Zasvěcovací rituály</i>	27
<i>Kvalita času pro obřady a slavnosti</i>	28
4. Rok a jeho svátky	30
<i>Roční a životní cyklus v zrcadle Slunce</i>	31
<i>Měsíční cyklus jako mandala vývoje</i>	32

DÍL II

1. Početí a těhotenství	35
<i>Vítací rituály proti pohrdání životem</i>	40
<i>Problémy těhotenství</i>	43
<i>Ohlédnutí za počátkem života</i>	46
2. Porod	49
<i>Porodní problémy</i>	55
<i>Porodní komplikace</i>	57
<i>Jiné problémy porodu a opouštění</i>	64
<i>Shrnutí</i>	66

3. Poporodní krize a krize malých dětí	68
<i>Po porodu</i>	69
<i>Krize předškolního věku</i>	74
4. Dětské krize	83
5. Puberta	88
<i>Problémy a chorobné příznaky</i>	88
<i>Pubertální rituály</i>	93
<i>Pátrání po náhradních rituálech</i>	107
<i>Nezbytné vzpoury</i>	111
<i>Extáze</i>	111
6. Adolescence	115
7. Sňatek	118
8. Povolání	124
9. Spirituální krize	127
10. Přechod čili krize středního věku	131
<i>Úhybný manévr</i>	135
<i>Chorobné příznaky krize středního věku</i>	137
<i>Estrogenový blud</i>	145
<i>Animus a anima</i>	149
11. Stáří	152
<i>Chorobné příznaky stáří</i>	155
<i>Archetypy stáří</i>	158
12. Smrt	166
<i>Umírání v moderních časech</i>	166
<i>Vědomý přístup k smrti</i>	171
<i>Sebevražda</i>	172
<i>Posmrtné krize</i>	173
<i>Možnosti sblížení se smrtí</i>	174
<i>Náš rituály umírání</i>	176
<i>Smrt z duchovního hlediska</i>	178

DÍL III

1. Den jako zrcadlo života	183
2. O správném čase a pořadí	187
3. Perspektivy	189
<i>Kritéria pro okamžik individuálních přechodů</i>	189
<i>Řemeslné nářadí a stavební kameny pro vlastní rituály přechodu</i>	189
4. Výhled	193
Poznámky	195
Kontakt na autora	203

Tak jako pomíjí každý květ, každé mládí,
až přejde do stáří, tak všechny stupně žití
trvají, jen pokud je nenahradí
další, z nichž žádný nesmí trvat věčně.
Srdce se musí v denním vlnobití
zas a zas loučit, znova začínat.
Nezarmouceno, statečně a vděčně
do nových vztahů vložit vlastní vklad.
Vždyť v každém začátku se kouzlo ukrývá
jak síla ochranná a léčivá.

Procházet musíš prostor za prostorem,
na žádném celým srdcem neulpíš
duch světa není duchem pout a forem,
chce stupeň za stupněm vést výš a výš.
Sotva jsme zdomácněli v jednom kruhu
a zvykli si, už hrozí ochabnutí.
Jen kdo je hotov na cestu jít znovu,
toho zvyk pod své jařmo nedonutí.
Poslední chvíle ještě jako šíp
vyrazí dveře dosud zamykané.
Život nás nikdy volat nepřestane,
rozluč se, srdce, uzdrav se, bij líp!

Hermann Hesse, Stupně

Úvod

Význam a moc přechodů

Zdá se, že v té míře, v jaké se stále lépe učíme zvládat technické problémy, stále více také ztrácíme schopnost vyrovnat se s přírodními jevy. Neovládáme zejména přechody z jedné životní fáze do druhé. Štveme se životem, šetříme čas, kde se dá, a přece jej pořád nemáme tolik, abychom jej mohli věnovat podstatným zastávkám našeho vlastního vývoje.

Fenomén zrychlování vývoje se dá sledovat v různých rovinách. Vyžadoval-li přechod od loveckého společenství k zemědělskému tisíce let, proběhl přechod k průmyslové společnosti velmi důrazně během jednoho století. A přece se průmyslová revoluce uskutečnila opět pomalu ve srovnání s přechodem k věku informatiky, který proběhl tak rychle, že jej mnozí vůbec nezaznamenali a zůstávají v zajetí dosavadních společenských souvislostí. Další přechod k uvědomělé společnosti proletí nejspíš tak rychle a nepozorovaně, že si toho mnozí ani nevšimnou.

Přechody mezi životními fázemi v individuálním životě, jež jsou vyznačeny početím, narozením, pubertou, odchodem od rodičů, svatbou, krizí středního věku a smrtí, prožívá stále méně lidí zcela vědomě. Při početí a porodu není novorozenci tak jako tak žádné vědomí přiznáno, v každém případě „žádné pravé“. Puberta je více či méně přechozena a ti starší doufají, že budou krizí mládí co nejméně rušeni a obtěžováni. Definitivní odchod od rodičů se zřídkakdy kryje s koncem adolescence, případně tu jsou pokusy jej z pragmatických či jiných důvodů co nejvíce oddálit. Manželství je stále více odmítáno ve prospěch domněle pohodlnější sólové existence, či se stává pokračováním problematického vztahu zatíženého mateřským, případně otcovským komplexem. Zaměstnání přestalo být povoláním a stalo se džobem, který stále více lidí stále méně uspokojuje, což mimo jiné vede k jeho častému střídání. Roky přechodu ve středním věku překonává ženská polovina populace dávkami hormonů, ta mužská je pak ignoruje, jak to jen jde. Při tolikeré snaze tyto problémy potlačit, nebo na ně vyžrát, není divu, že i poslední velká krize, smrt, probíhá v atmosféře potlačování a opovržení, většinou za žalostných okolností.

Jako bychom neměli dost potíží s těmito velkými životními krizemi, přicházejí pak neustále nové požadavky a výzvy, s nimiž se velká část postižených není schopna – alespoň ne uspokojivě – vyrovnat, a jejichž kořeny tkví v ztroskotaných velkých krizích. Téměř by se dalo říci, že ignorováním velkých životních přechodů si koledujeme o množství menších notorických krizí. Tam, kde chybí jasná linie, napadá do soukolí života písek a i malé podněty přerostou ve vážné problémy. Místo abychom soustředili krizový potenciál k zdolání určitých období životních přechodů, vysloužíme si společně trvale krizový všední den.

Množství krizí způsobených ztrátami, od ztráty partnera až po ztrátu oblíbeného domácího zvířete, ukazuje, že se neumíme jistých věcí vzdávat. Krize důchodového věku prozrazuje, že ani generální volno po tvrdém pracovním životě neprobíhá podstatně lépe než to lokální po náročném pracovním dnu. Co bylo pro jiné generace důvodem k oslavám, je pro nás utrpením. Když se mladí opeří tak, že jsou schopni letu, měli by být staří rádi, že i oni se konečně mohou rozletět, kam chtějí, ale místo toho se ze situace, po které touží každý duševně zdravý člověk, překvapivě stane syndrom prázdného hnízda. Mnozí „staří“ se dneska skutečně odnaučili létat nebo k tomu ztratili chuť. Zůstávají trčet v opuštěném hnízdě a pokoušejí se zvrátit chod dějin, přilákat „mladé“ zpět. Když tento pokus ztroskotá, propadnou depresi a sami potřebují péči. Ale i opak dnes rádi protrpí jako tzv. krizi z nových požadavků. Přestěhování do nového prostředí tu může posloužit jako spouštěč právě tak jako změna pracovního místa. V podstatě jde stále o totéž: nedostatek vůle vzdát se toho starého, důvěrně známého, a z toho pramenící nemožnost přijmout nové. Model této krize odpovídá modelu u velkých životních krizí. Lpí-li člověk na starém zaměstnání nebo na starém tématu, například na péči a starosti o rodinu, není volný a otevřený pro to nové, co nastalo. Vzor jednání, který mohl dobře fungovat v minulosti, je v nové situaci nepřiměřený a vede k utrpení.

Začali jsme se zřejmě rozvíjet tak rychle, že sami sobě nestačíme. Pro potřebu životních změn nám chybí pevná síť rituálů, na něž bychom se mohli spolehnout. Z toho se odvíjejí mohutné problémy ve všech možných rovinách osobního i společenského života. Tyto problémy a krize tu chceme osvětlit na pozadí ezoterické filozofie a vyznačit odpovídajícím způsobem obtíže a příznaky nemoci, které přitom vyvstávají. Skutečnost, že tu možná nešetrně a s jistým přeháněním klademe prst na slabá místa našeho společenského styku ještě neznamená, že jsme už nyní schopni nabídnout lepší řešení. Pohled na archaické společnosti, které díky svým obřadům přechody lépe zvládly, není také návodem, abychom se k takovým životním formám vraceli. Ezoterické filozofii jde naopak vždycky o vývoj, ovšem v docela jiném smyslu, než náš moderní pokrok dává tušit.

Užití slova ezoterika není bez problémů. Výraz „esoteros“, vztahující se k Pythagorovi, znamenal vnitřní kruh v jeho škole. „Exoteros“ pak byl vnější, větší kruh jeho žáků. Vědění vnitřního kruhu bylo tradičně přístupno jen malé skupině lidí, kteří je pečlivě střežili, nikoli však proto, aby je upírali ostatním, ale proto, že lidem orientovaným čistě světsky neposkytovalo žádné výhody, naopak pro ně představovalo řadu nebezpečí. Na tom se až do dnešního dne mnoho nezměnilo. Utajování nebylo ani tak způsobeno vylučováním ostatních jako tendencí tohoto učení k vlastní ochraně. Bránilo se dokonce zprofanování úmyslnou profanací, to když tajné egyptské učení o tarotu bylo prostřednictvím normálních hracích karet zpřístupněno každému, avšak pro velké publikum přesto zůstalo nesrozumitelné. Podobné je to s Janovým evangeliem. Tím, že je většině lidí nesrozumitelné, je prostě ignorováno, a tím chráněno před zneužitím. Také obsah knih o astrofyzice, není-li čtenáři poskytnuta velká pomoc, zůstává v tajnosti, protože jejich matematické základy jsou pro většinu lidstva příliš náročné.

Vlna ezoteriky obou posledních desetiletí ovšem něco podstatně změnila. Aby se z vědění pro masu lidí udělalo chutné sousto, bylo na jedné straně hrubě zjednodušeno, a tím i zkresleno, na druhé – více či méně úmyslně – dokonce obráceno v svůj protiklad a směšným, často i trapným způsobem vychváleno. Úzkostná témata naší společnosti pak byla se špetkou ezoteriky přemístěna do knih a s tisícinásobným efektem prodána na trhu. Slibovala se v nich díky správným modlitbám duševní převaha v pracovních a partnerských vztazích, materiální bohatství, věčná mladost

a nepřemožitelnost. Důsledkem je to, že lidé s vážným zájmem o tuto tematiku se stále více stydí termín ezoterika dále používat. Při této pochopitelné reakci je však třeba mít na paměti, že ezoterika není zodpovědná za zneužití, jemuž momentálně podléhá, tak jako nejsou zodpovědné ani medicína a náboženství, obviňované ze všeho, co v jejich jménu bylo a ještě bude spácháno. Proto je nutno užívat tyto tři pojmy v jejich původním významu, tak jak byly uvedeny v knize *Nemoc jako řeč duše*, která ve své všeobecné části poskytuje spolehlivou základnu pro ezoterické chápání světa a v té speciální pak půdu pro jeho výklad.

Protože příznaky nemoci vyvolávají často životní krize nebo je doprovázejí, a obecně existuje úzký vztah mezi oběma tematickými okruhy, bylo by dobré seznámit se s obecnými základy v knihách *Nemoc jako cesta* a *Nemoc jako řeč duše* a v speciálních příspěvcích uveřejněných k jednotlivým obrazům nemoci.¹ A naopak: z nevládnutých životních krizí vznikají chorobné příznaky. U některých je to jasné již z jejich jména, např. u pubertální akné a hubenosti, involuční deprese a strachu ze smrti. Jiným zdravotním obtížím, jako jsou Alzheimerova choroba, Parkinsonova třaslavá obrna a ostatní symptomy stárí, lze porozumět jen na základě životních modelů.

DÍL I

1. Krize

Řecké slovo „crisis“ znamená vedle krize také rozhodnutí, rozloučení, rozpolčení, odloučení, rozsudek, volbu a zkoušku. Čínský znak pro krizi je stejný jako pro nebezpečí a šanci. Ohraničíme-li krizi jen jejím negativním aspektem (jak je pro německý jazykový úzus typické), zůstane náš pohled na problém omezen. V medicíně ovšem známe a používáme pojem krize jako rozhodující moment v průběhu nemoci, který má i pozitivní smysl, neboť je bodem obratu k lepšímu, k uzdravení. Pokud tím rozumíme i rozhodnutí, jak bylo běžné ve staré řečtině, máme klíč k podstatě všech krizí. Vypůjčíme-li si z čínštiny i pojem šance, získáme perspektivní výhled na celý problém. Definice Karla Jasperse se nese právě tímto směrem: „V průběhu vývoje znamená krize okamžik, v němž se vše podrobuje náhlému obratu, z něhož člověk vyjde proměněn, ať už na práh nějakého nového rozhodnutí, nebo úpadku.“ Souvislost, kterou sledujeme, Jaspers podtrhuje: „Životní historie nemá stejnoměrný časový průběh, ten je kvalitativně členěn; žene rozvíjení prožitků k vrcholu, na němž se musí rozhodnout. Chceme-li se na rozhodujícím stupni udržet bez rozhodování, pokoušíme se bez úspěchu vzepřít vývoji. Pak o nás rozhodne faktické pokračování života. Krize má svůj čas; nemůžeme jí vyjít vstříc ani ji přeskočit. Musí uzrát jako všechno v životě. Nepotřebuje se zjevovat jako katastrofa, nýbrž může s rozhodující platností proběhnout potichu a bez zjevné nápadnosti.“

Ve skutečnosti nás každá krize konfrontuje přinejmenším s možností volby, zda ji vědomě přijmeme, nebo se budeme všemi silami bránit. Již zde se rozhoduje, zda se stane nebezpečím, nebo šancí. Staré čínské myšlení, kroužící kolem polarit yin a jang, je ještě schopno vidět za oběma protikladnými možnostmi jednotu.

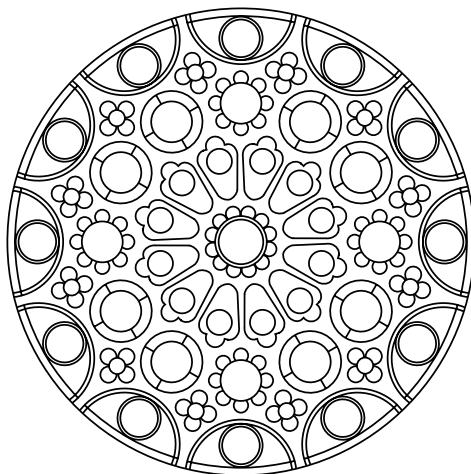
Stejně rozhodnutí si vynutí i každý výskyt chorobných symptomů. Buď je přijmeme jako poselství a proměníme v šanci, nebo je odmítneme a změníme v nebezpečí. Již jejich vznik tedy vyvolává nutnost rozhodování. Jakmile nějaká výzva není přijata vědomím, musí se energie uchýlit do nevědomí. Později se pak často ztělesní jako chorobné příznaky. Jednotlivé symptomy pak symbolicky představují výchozí tematiku. Neustále se proto rozhodujeme mezi tím, zda se s nimi vědomě vyrovnáme, nebo je odsuneme a budeme zvládat dodatečně, ovšem za ztížených a komplikovanějších podmínek. I když toto rozhodování neregistrujeme s větším uvědoměním, volíme ze zvyku zdánlivě jednodušší cestu potlačení, zpravidla na ně dojde.

Jakmile takové téma vytřešňuje z vědomí a přenecháváme tělu, vzniká automaticky trhlinka mezi tělem a duší. Stane-li se nesnesitelnou tím, že se obě entity od sebe příliš vzdálí, organismus sahá k pokusu o svépomoc. Buď člověk onemocní, nebo upadne do krize jiného druhu a otevře se mu šance na nové rozhodnutí v staré věci. Obojí je pokusem dosáhnout opětného sjednocení těla a duše: prostřednictvím ztělesnění nebo inscenování tohoto procesu v sociálním zázemí. Toho člověk nejnáze dosáhne vědomým porozuměním dramatu, uváděnému na společenské či tělesné scéně. Z blízkosti tělesných, duševních a sociálních krizí vzniká možnost pozorovat tyto tři fenomény

z téhož aspektu jejich významu na půdě ezoterické filozofie. Chceme-li krize zařadit do časových souvislostí (Jaspers říká, že každá krize má svůj čas), je nutno zabývat se nejprve základním životním modelem, mandalou.

2. Mandala jako životní model

Mandala je kruhová struktura, jejíž výstavba důsledně vychází ze středového bodu. Vědci by ji označili jako rotačně symetrickou. Výhodní představa vychází z toho, že mandala povstala ze středu a v něm je všechno obsaženo. Můžeme si skutečně představit vznik mandaly tak, že nějaký bod stejnoměrně nafukujeme, a tím do něj vniká prostor a čas.

Obr.: Zobrazení ukazuje jižní růžici katedrály v Chartres

Mandala má mezi symboly a obrazy zcela mimořádné postavení, neboť v sobě integruje všechny ostatní symboly a konečně i všechno stvoření. Od nejmenších po největší struktury, všude nacházíme mandaly. Každý atom, lhostejno zda vybereme starý model Nielse Bohra či nový kvantové fyziky, vytváří svým vířivým tancem elektronů kolem klidného jádra mandalu. A protože všechno v existujícím světě sestává z atomů, tvoří mandaly základní strukturu veškeré hmoty. Princip tance kolem středu je závazný pro všechny atomy, přičemž chápání tohoto středu je pro nás velice obtížné. Podle matematické představy není z tohoto světa; střední bod nemá žádný prostorový rozměr a podle definice ani mít nesmí. Kdybychom jej chtěli jako bod nakreslit, bylo by to už příliš, neboť naše zobrazení se děje v prostoru, a tím bod přesahuje. Bod má pouze jeden rozměr, a tak je, geometricky vzato, součástí jednoty. *Tao te t'ing* popisuje náboj kola, případně prázdnotu v něm vládnoucí, jako

rozhodující centrum, kolem něhož se vše točí. Jádrem je ve srovnání s elektronovým obalem nepatrné. Kdyby měl obal rozměr Petrova chrámu v Římě, největší křesťanské svatyně, bylo by jádro velké jako zrnko prachu. A přece se všechno kolem tohoto jádra, kolem této nicoty točí.

U buňky, základního stavebního kamene organického života, narazíme opět na strukturu mandaly. I zde se všechno otáčí kolem většinou klidného jádra; všechny informace nutné pro život mnohostranné buněčné struktury vycházejí z něho. Protože veškerý organický život má buněčný základ, je i v této rovině mandala životní základnou. Nakonec i v anorganické oblasti je struktura mandaly základem mnohých krystalů, které rostou kolem jejího středu.

Obrátíme-li se k největším strukturám, jež můžeme poznat, narazíme znovu na mandaly. Sama Země, ale i ostatní planety a nebeská tělesa, odpovídají vzorci mandaly tím, že se otáčejí kolem klidného středu, v němž působí přitažlivost. Celý sluneční systém představuje mandalu tak jako každá spirální mlhovina a vesmír jako celek.

Spirála, která je sama mandalou, přináší ještě jedno speciální zvýraznění této formy tím, že klade důraz na svůj vnitřní pohybový element. Všechno vychází ze středu, udržuje tento vztah a zase ke středu směřuje. Vesmír vznikl ze středu spirály a bude se k němu jednou zase vracet, jak nám prozrazuje indický epos o stvoření a jak od nedávné doby tvrdí i někteří astrofyzici. Životadárné světlo slunce k nám nepřichází přímo cestou, ale po spirálovité dráze. Také v mikrokosmu, kde vzniká hmota, je spirála přítomna. Subatomární částice, jak je pozorují fyzici ve svých bublinkových komorách, také často sledují spirálovitou dráhu. A v nitru buněčného jádra, kde má svou základnu organický život s principem dědičnosti, nacházíme dvojitou spirálu DNK. Ve všech rozhodujících ohniscích života rozpoznáme model spirály. Není proto divu, že hraje nosnou roli také při početí a smrti. Když se duše ukládá do těla, prožíváme to často jako spirální vířivý pohyb a stejným způsobem duše opouští tělo při umírání, jak víme z reinkarnační terapie.

Od největší dimenze makrokosmu až po tu nejmenší mikrokosmu – všude najdeme mandalu. Ale setkáváme se s ní i v oblastech mezi těmito krajnostmi, v nichž se odehrává náš život. Hledí na nás z kalíšků květů právě tak jako z očí zvířat a lidí. Otáčí se s každým vodním vírem, ale i s vichřicí a tajfunem. Najdeme ji v lastuře, ve šnečí ulitě a v každé sněhové vločce. Uvážíme-li, že neexistují ani dvě stejné sněhové vločky či dva ledové krystaly, a přitom jsou všechny formovány podle šesticípé hvězdice mandaly, můžeme pochopit její mnohostranné možnosti a roli v rámci tvoření. Vše vychází z mandaly nebo k ní směřuje, proto i velký třesk, jak nám jej vědci popisují, vytváří mandalu. I nejmohutnější skalní masiv se časem rozpadne v zrnka písku, a tím v mandalu. Z atomární mandaly vše vzniká a ke stejné mandale se zase všechno vrátí. Je to vždy jen velký podvodník čas, kdo nás od mandaly odděluje.

Jestliže se všechno ubírá cestou mandaly, není nic divného na tom, že i my lidé sledujeme tento univerzální model. Život ve světě polarity na sebe bere první formu v centru mandaly, v oplodněném vajíčku, které je opět mandalou. Z neomezenosti volného prostoru je duše nasáta do omezenosti těla, jehož se nejprve dotýká jako vězení. Středový bod mandaly odpovídá jednotě, ráji, kde zatím neexistují žádné protiklady. Pak už se bude dítě neustále vzdalovat od tohoto středu, aby naplnilo biblický požadavek podrobit si zemi. V mateřském těle je ještě velmi blízko středu, a tím i jednotě. Těsně spojeno s matkou pupeční šňůrou, má v této zemi blahobytu vždy zaručené zaopatření. Od tohoto ráje se však díky stálému růstu neodvolatelně, krok za krokem, vzdaluje a každým vývojovým stupněm upadá hlouběji do polarity. Brzy mu bude jeho hnízdo těsné.

Matka je pak bolestně a nekompromisně mocným porodním úsilím vypudí. Prvním nadechnutím se dítě napojí na polaritu nádechu a výdechu. Jediné srdce se uprostřed rozdělí a vzniknou levá a pravá komora. Jestliže do té doby dýchalo s matkou, musí nyní samo nabrat dech. Byla-li mu dosud dodávána potrava, teď musí samo sát. Bude sice ještě kojeno, ale i to brzy přestane. Až je odstaví, skutečně se další krok směrem k polaritě. Ještě bude krmeno, ale velmi brzy bude muset samo jíst. Bude také muset opustit matičku Zemi, kterou zatím poznávalo především z polohy na břiše, a postavit se na nohy. Tím se vystaví labilní rovnováze a později ještě nejistotě polarity. Svým prvním „Ne!“ bude v této cestě pokračovat a začne ledasco odmítat, tím vyvolá existenci stínu a polární protiklady vystoupí ještě příkřeji. S pubertou je to už pěkný kousek cesty od středu mandaly a končí doposud relativně neutrální dětská existence. Dítě musí zemřít, aby mohla žít žena, aby mohl žít muž. Odstříháme pupeční šňůru i od rodičů a po šťastně strávené adolescenci uděláme další krok k samostatnosti, čímž přibude v životě napětí. S hledáním té lepší polovičky, jak je partner hovorově oceňován, bude napětí ještě větší. Svatbou a založením vlastní rodiny vzrostou odpovědnost a zatížení, ale i šance. Polarita je nyní velmi zřetelná. Dlouho nepůjde všechno tak, jak chceme, a stále častěji bude hrát svou roli navzdory našim dobrým úmyslům stín. Všechno další úsilí – mít život pevně v rukou a podrobit si zemi – zvýší napětí a odpovědnost. Podaří-li se nám nahromadit velké bohatství, budeme je muset spravovat a chránit, což opět povede k většímu napětí.

Nakonec se v periferii mandaly objeví bod neodvolatelného obratu. Jediným možným pokrokem je tu krok zpět. Tato vnější hranice životního modelu zůstává nepřekonatelná, i když se ji dnes pokoušíme ignorovat a mnohdy dokonce překročit. Žádný člověk, žádná bytost nemůže z tohoto vzorce vyjít jinak než středem. Všechny pokusy zbarikádovat se na periferii a vzepřít se modelu životní dráhy ztroskotají tím či oním, jednoduchým či neobvyklým způsobem. K tomu se vztahuje Kristův výrok: „Jestliže se neobrátíte a nebudete jako děti, nevejdete do království nebeského.“ (Matouš 18,3) Všechny cesty vedou nyní jen nazpět, domů, doprostřed mandaly a pryč od polarit, kterou zruší smrt. Všechna snaha udržet střed života na okraji mandaly je beznadějným plahočením a vyžaduje nesmyslnou energii pro akce, které jsou křečovitě a bez šancí.

Protože cílem cesty je dosažení středu, a tím smrti, mají z toho lidé, kteří nevěří v rytmus: život-smrt-život, velký strach a dělají všechno, aby tomu zabránili. To však evidentně není možné, a tak se alespoň brání tento poznatek přijmout, čímž se u nás smrt proměnila v neskutečné divadlo. Kultury, které umístily mandalu do středu svého bytí, jako například tibetská, nazírají na smrt a početí jako na tytéž dveře, které jen otvíráme pokaždé z jiné strany.

Tento základní princip všeho života užívají velká náboženství k znázornění naší životní cesty. Zná je i křesťanství a zvečnilo je v okenních rúžicích gotiky. Vztahuje se k tomu i podobenství o ztraceném synovi. Otec, symbol Boha a jednoty, žije na svém dvoře se svými dvěma syny. Když si jeden z nich začne počínat neomaleně, požádá o své dědictví a zřekne se otce, ten ho s nechutí nechá odejít do světa. Syn opustí střed mandaly a cílevědomě směřuje ven. Upadne do všech myslitelných těžkostí, prohraje a prohrává dědictví, a když konečně skončí u pasení vepřů, vzpomene si na otce a někdejší jednotu, vrátí se a je přijat otcem s otevřenou náručí. Otec vystrojí pro ztraceného syna velkou slavnost, což rozzlobí zdánlivě hodného syna, který zůstal doma. Ten se žádné slavnosti nikdy nedočkal. Z hlediska mandaly je to pochopitelné: Proč by měl být pecivál odměněn za nedostatek odvahy? Je třeba vydat se do světa a podstoupit riziko. Na tomto podobenství je uklidňující, že když

to musíme zkusit, smíme při tom ztroskotat. Hlavní je, abychom si pamatovali cestu a kdykoli se mohli vrátit zpět k otci, k jednotě.

Buddhismus a hinduismus ctí mandalu ještě výrazněji. Stavějí své chrámy podle jejího půdorysu a vědomě popisují životní cestu jako mandalu. V klasickém tvaru ji znázorňují se čtyřmi vstupními branami do čtyř nebeských stran a se symbolem jednoty uprostřed. Tím vyjadřují, že v jednom modelu existují četné cesty k těmž cílům. Východní popis cesty „odtud sem“, který vede k četným nedorozuměním, protože jej mnozí považují za glejt k tomu, aby mohli zůstat stát a nemuseli se vyvíjet, dostává v mandale smysl a vysvětlení. Cesta vede ze středu do středu, nebo zřetelněji řečeno: z nevědomě prožitého k vědomě hledanému středu.

Mýty a pohádky vědí stejně dobře o tomto vzoru a ilustrují jej svým způsobem. Život hrdinného Odyssea opisuje kompletní cestu mandalou. Jeho cesta do Tróji znamená vykročení, tamější vítězství spadají doprostřed života a všechna dobrodružství putování ilustrují hrdinovu cestu domů k jeho lepší polovičce, Penelopě.

Hrdinu z pověsti o svatém grálu, Parsifala, drží jeho matka po dlouhý čas v domovském hníždě. Má již špatné zkušenosti se světem, v němž ztratila svého muže, Parsifalova otce Gahmureta. Navlékne svému jedinému synovi dívčí šaty a poskytne mu vzdělání zcela nezpůsobilé pro okolní svět. Sotva pak Parsifal spatří první rytíře, je z toho celý pryč. Dělá chybu za chybou a musí za to draze platit. Bezdůvodně zabije červeného rytíře Ittera, a když přijde na hrad, nemůže vyslovit vysvobozující otázku mívající ke stínu: „Co ti chybí, strýčku?“, neboť jeho matka mu přísně zakázala se ptát. Teprve v nejhlubším bodě beznadějného zoufalství otevře se před ním cesta zpět. Ve filmu Johna Boormana *Excalibur* zazní pro říši, která se ocitla v agónii, vysvobozující odpověď: „Král a země jedno jsou.“ Král jako symbol jednoty stojí ve středu mandaly a je identický se svou říší, s mandalou, která se rozvíjí pouze ze středu a bez něhož je nemyšlitelná.

Typický pohádkový hrdina musí opustit své domovské zázemí, a tím střed mandaly, což mu často usnadní odporná macecha nebo nelítostní rodiče. Musí splnit své úkoly ve světě, aby si zasloužil své anima, svou ženskou složku. Když ji najde a dobude, vracení se spojení do říše svého otce, a pokud nezemřeli, žijí šťastně dodnes. Tento typický konec svědčí o tom, že se tu nejedná o historické, nýbrž o nadčasové dění.

Úhrnem zjišťujeme, že mýtické příběhy, pohádky a podobenství jsou pomůckami k tomu, abychom učinili životní model zřetelnější a vyrovnali se s ním. Tím, že my, moderní lidé, pohrdáme pomocnými prostředky a zapomínáme na mandalu jako na základní duševní mapu, těžko hledáme svou cestu, a především ony přechodové stupně, které se na ní nacházejí.

Veškerý vývoj probíhá po těchto stupních, a nikoli kontinuálně, jak se dosud domnívají evoluční vědci v Darwinově stínu. Není to žádná náhoda, nýbrž důsledek jejich metody, že jim v jejich evoluční teorii stále chybí tolik mezičlánků. Vývoj se odehrává ve skocích. Pro ně pak měli naši předci přechodové, převáděcí rituály.

3. Rituály jako klíč k novým životním etapám

Osvícený západní člověk nepocituje nijaký nedostatek rituálů, je naopak rád, že je od podobných „pověr“ osvobozen. Při pozornějším pohledu však zjistíme, že moderní život obsahuje řadu rituálů právě tak jako ten archaický, což pro nás může být ohromujícím překvapením. Podstatný rozdíl spočívá v uvědomění. Provádíme tak jako dříve různé rituály, neděláme to však vědomě. Kdo pozoruje lidi při opouštění jejich auta na velkém parkovišti, může studovat úžasnou hojnost rituálů spojených se zamykáním a zajišťováním vozu. I majitelé auta s centrálním zamykáním zkoušejí svědomitě všechny čtyři dveře, jiní se několikrát vracejí na místo svého „zamykacího“ nutkání. Někteří krouží kolem svého vozidla a další se zase desetkrát ohlížejí, jen aby měli při odchodu jistotu. Skoro totéž se odehrává při opouštění domu před odjezdem na dovolenou. Vše se kontroluje a přezkoušuje podle hesla: „Čím víc, tím líp.“ Kdo sleduje „dospělé“ lidi na pěších zónách, může postřehnout takové, kteří šlapou jenom na spojnice kamenných dlaždic, zatímco ostatní se jim vyhýbají a dotýkají se jenom prostředku. Ve vlacích vidáme lidi, kteří zarytě počítají sloupy míhající se kolem trati. Jiní současně čtou nenucené nápisy na reklamních tabulích odpředu i odzadu. Další zase mají své mycí rituály a mnozí dělají ze sedátka na toaletě trůn, kolem něhož pak celebrují působivý obřad vyprazdňování. A běda, jestliže jej nějaká cesta překazí, pak už se jim neuleví. Mnozí vyvinuli pečlivě vypilovaný očišťovací rituál pro sebe samé, jiní pro své auto. Další si podvědomě značkují svůj revír tím, že se mnohokrát chytají jistých rohů a hran, a tak dále a tak podobně.

Vedle těchto nevinných, ale při jejich bezděčnosti často nevíтанých jednání, existuje množství rituálů, které už mají chorobný charakter. Při trochu školeném pohledu můžeme diagnostikovat jistý obsedantní charakter naší společnosti. Přemíra obsesí dělá některým lidem z života násilně uspořádané a mnohokrát kontrolované peklo. Kdo si musí stokrát za den mýt ruce a prožívá velký strach, pokud na to zapomene, je už dost těžce postižen. Podléhá nutkavému rituálu, při němž jde zřetelně o víc než o povrchní špínu, která by po prvním umytí měla být dostatečně odstraněna. Špína a snad i krev, které v přeneseném smyslu lpí na rukou, jsou hlavním tématem. V rámci reinkarnační terapie lze najít původ takových očišťovacích rituálů většinou velmi brzy v starých, zpackaných obřadech, které se vytáhnou z propadlišť, aby do něho mohly být s konečnou platností opět spuštěny. Vnějšíkové mytí navzdory efektivním prostředkům nikdy při těchto chorobných symptomech nepřinese zlepšení. Právě tak je tomu s různými formami obsedantního kráslení, které mnohdy vede až k životním zábránám. Podobně tísnivé a utlačující se může stát i nutkání ke stálé kontrole. Za tím se často skrývají bezpečnostní rituály, potlačené kdysi v šerém dávnověku. Neuvědomělé pokusy dosáhnout nápravy totálním kontrolováním nesmyslných věcí nemohou přinést žádné zlepšení, dokud kořeny této tematiky zůstanou utajeny. Počítací obsese často ukazují na pokřivené rituály pořádku, zatímco nutkání k náboženskému působení svědčí jak o této příčině, tak o porušených pravidlech řehole.

Pro nutkavé jednání je typický strach, který při opomenutí vystoupí. Dnes se postižení trestají sami, dříve se odpovídajícímu trestu za opomenutí nebo nedodržení rituálu často vyhnuli. Kladou důraz na to, aby jejich rituály probíhaly potají, jak ostatně byly původně míněny. Z této perspektivy lze za četnými neurotickými symptomy objevit zrušované obřady. Přiznáme-li si, že všichni takřka bez výjimky vykazujeme mnohé neurotické rysy, je nasnadě, že v dnešní osvícené, moderní společnosti najdeme novou, chorobnější formu starého ritualizovaného společenství.

K tomu se vůbec nepotřebujeme spoléhat na psychiatrickou rovinu pozorování. Najdeme dnes ještě dost ceremonií, které mají společenský význam. Mohli bychom tu jmenovat celou justici. Soudy je využívají od samého počátku. Proč by museli soudci, většinou muži, nosit jako rituální róby pláště a mnohdy i paruky, kdyby nechtěli vklouznout do symbolické role Spravedlnosti? Proč se musíme zvednout, když přichází velevážený soud? Proč jsou všechna pravidla pojímána tak přísně a ritualizovaně? Proč soudce nedovolí, aby obžalovaný zůstal sedět?

V medicíně rovněž existuje hojnost podobně nelogických struktur a pravidel, pochopitelných jen jako rituály a obhajovaných často jednostrannými či dokonce falešnými argumenty. Kvůli nějaké temné předuše, která je pro vědce neprůhledná, jsou ovšem tvrdošijně chráněny.²

Ritualizované struktury se ukazují rovněž ve firmách a vládních palácích, při státních návštěvách a všech reprezentačních podnicích, při jednáních a ranní toaletě, při jídle a spaní. Proč bychom jinak museli stvrzovat dohodu podáním ruky, smlouvu podpisem? Páteř naší společnosti, oběh peněz, je nakonec magickou hrou s čísly, která má dalekosáhle rituální charakter. Silniční provoz, milované a nezvedené dítě moderní industriální společnosti, se velice přísně řídí podle ritualizovaných pravidel. Dodržujeme je ne proto, že jsou logická, nýbrž proto, že jsou taková, jaká jsou. Není ani trochu logické jezdit vpravo místo vlevo, ale je nebezpečné porušit rituál a vzpírat se jeho pravidlům.

Nepochybně užíváme a potřebujeme obřady ve více či méně důležitých oblastech našeho života. Některé z nich známe velmi málo, i když jsou tak zřejmé jako rituály spravedlnosti. Patrně působí i tehdy, kdy o nich skoro nevíme. Asi je v nás nějaká instance, která nechává pátrat po utajených náhradních rituálech, když jsme ty oficiální odstranili nebo prohosподаřili.

Přítom bychom mohli v starých obřadech našeho kulturního okruhu ještě velice dobře rozpoznat, oč vlastně jde. Sedm svátostí katolické církve jsou rituály pro velké životní krize a - jak už jejich jméno napovídá - svaté akty, díky nimž se má člověk stát celým, blaženým a nakonec i svatým. **Svátost křtu** nás zasvěcuje do (křesťanského) života, **první přijímání** jako setkání s Kristem zaručuje plný přístup do obce věřících skrze jeho maso (hostie) a krev (víno), vyjádřený přípuštěním k večeři Páně. **Břimování** posiluje kontakt s Duchem svatým. **Svátost manželská** posvěcuje božím požehnáním svazek s jiným člověkem, **kněžské svěcení** svazek s Bohem. **Poslední pomazání** rituálně připravuje - v každém případě neoficiálně - přechod do onoho světa. Při krizích a přelomových situacích přináší duševní úlevu **svatá zpověď** tím, že nás zbavuje viny, a odpovídá tak klasičtému očišťovacímu rituálu. To byl nepochybně původní účel zpovědi, než se v mnohých případech proměnila v prostředek vymáhání disciplíny a udílení trestů.³ Nicméně možnost obdržet generální pardon za pochybení na životní cestě představuje pro duši velké ulehčení. Zpověď je vlastně křesťanským rituálem obrácení. Uděláme bilanci, předložíme účet a učiníme pokání, což je tolik jako obrat smýšlení, interpretovaný v křesťanských kruzích coby účinná lítost. Sedm svátostí poskytovalo našemu životu rituální rámec až do oné doby, kdy křesťanská kultura přestala lidi spojovat a my pro nedostatek spojujících kultů přestali být kulturou.

Jestliže jsme těmto přechodovým rituálům ubrali na ceně nebo je zanedbali, musíme počítat s tím, že se vyskytlo množství náhradních. Ty však neplní svou funkci uspokojivě, což se ukazuje na těch obsedantních. Navzdory trvalému opakování si jejich osvobozující působení neproměnilo v uvědomělý vzor. Tento jev bude zřetelnější, všimneme-li si moderních náhradních rituálů puberty. Jestliže v kmenové kultuře dosáhli mladí dospělosti jedinou rituální zkouškou odvahy, nám nestačí ani stovky takových zkoušek. Máme-li toto tajemství poodhalit, je nutné zabývat se intenzivně pozadím a vytvářením rituálů.

Rituály a jejich působení

Nejjednodušší přístup k rituálům otvírá prožitek. Pro člověka naší doby, jenž tak důvěřuje vědě, je ovšem těžko dosažitelný, neboť věda není dosud s to působení rituálů vysvětlit. Oficiální přírodověda nemůže v tomto ohledu nabídnout ani jeden úspěšný, odpovídající myšlenkový vklad. Jürgen von Ins, který se ve své disertaci rituály vědecky zabývá, k tomu říká: „Ten však, kdo do rituální skutečnosti vstupuje, sestupuje zároveň z trůnu vědecké věcnosti.“⁴ Ačkoli věda z výše svého „trůnu“ k nim nenachází přístup, neexistuje rozumný důvod, proč by se pomocí rituálů nedalo docílit hlubokých účinků. Tak mohou šamani odsoudit k smrti příslušníky kmene, kteří porušili nějaké tabu, když je rituálním způsobem vyloučí z kmene. To stačí, aby postižení i při dobrém tělesném zdraví zemřeli během několika hodin. Něco podobného je doloženo i ve vůdú (voodoo) a srovnatelných obřadech. Na druhé straně jsou četná uzdravení pomocí rituálů ve všech dobách dokumentována tak bohatě, že je ani vědci nemohou vážně popírat. Rituální uzdravení mají často křesťanské pozadí, jako například v Lourdech, a bývají s největší vědeckou přísností přezkoušena.

Vysvětlení, které se nejvíce blíží přírodovědnému myšlení, nabízí objev morfogenetických polí od Ruperta Sheldrakea.⁵ Sheldrake vyšel ze své odbornosti, biologie, a při dodržení jejich vědeckých nároků stále znovu sledoval nevysvětlitelné jevy vyskytující se při pokusech. Přitom zjistil řadu fenoménů, které nešly jednoznačně objasnit, ale přitom do sebe zapadaly. Při jednom experimentu, který měl odpovědět na otázku, zda jsou naučené vědomosti dědičné, trénovali vědci krysy, aby se v krátké době dostaly z labyrintu. Zkřížili tyto krysy mezi sebou a zjistili, že mláďata byla schopna řešit úlohu ve stejném čase jako jejich rodiče. Tím se zdál být dědičný přenos toho, co se krysy naučily, prokázán.

Jiní vědci v docela jiném světadíle tomu nevěřili a zopakovali experiment. Při stejných rozměrech labyrintu jej zdolaly jejich krysy do začátku do konce ve stejném čase. Protože v experimentu dále pokračovali a dosahovali stále lepších časů, dospěli k ohromujícímu výsledku: Krysy na naší Zemi mají všude stejný stupeň schopností, a to očividně bez jakékoli obvyklé možnosti komunikace. Musí přece spolu nějak komunikovat, i když se nedá logicky a kauzálně vysvětlit jak, neboť jejich společná (z latinského *communis* = *společný*) schopnost se nedá přehlédnout. Poté, co Sheldrake snesl více takových ohromujících poznatků, formuloval svou teorii morfických polí, která zprostředkovávají spojení na libovolnou vzdálenost, aniž by se musela opírat o materiální struktury nebo podléhala zákonům času.

Podobný ohromující poznatek přinesly ruské vojenské výzkumy. Během testování rušivých vlivů při přenosu zpráv tu podnikli následující brutální experiment. Krátce po narození odebrali jedné

králíci její mláďata a odvezli je ponorkou do velice vzdálené končiny světa. V přesně stanovenou dobu je zabili, přičemž podrobili králíci matku fyziologickému měření. Získaná data zcela jednoznačně ukázala, že v témže okamžiku, kdy kterékoli z jejích mláďat bylo zabito, to pocítila. I v tomto případě musíme vyjít z toho, že existuje spojení, které pro předání informace nepotřebuje ani hmotu, ani čas. Něco takového dosud biologie ve svém vědeckém obraze světa nepředvíдалa.

U člověka je podobným jevem tzv. konestetické vnímání mezi matkami a jejich novorozeňaty. Matky reagují i ve spánku na nejmenší akustické signály svých nemluvňat, zatímco mnohem silnější tóny z jiných zdrojů přeslechnou. Američan Conden dokázal pomocí vysoce citlivé časové lupy, že lidé, kteří spolu komunikují, jsou spojeni tzv. mikropohyby. Tyto nepatrné pohyby však nevnímají, ačkoli se dají zachytit filmem. Nejedná se přitom o reakce na slyšené, nýbrž o současné a souběžné vibrace, společné všem lidem kromě autistických dětí.

Všechny tyto jevy podle dosavadních vědeckých poznatků nemohou existovat, a přece jsou prokazatelné. Ani Sheldrake nenabízí žádné logické vysvětlení svou teorií morfických polí, která předávají informace a vzory, ale poskytuje vždy jejich popis a rámec.

Představa, že pole či obrazy strukturují naši skutečnost, pomáhá zařadit mnoho dosud nevysvětlitelných jevů. Mnohem lépe se to dá pochopit v embryologii. V příslušných tkáních a orgánech nedochází k neomezenému bujení buněk, v umělých kulturách však ano, protože jim očividně chybí model či plán hotové struktury. Stejně vysvětlení poskytuje skutečnost, že nasycené chemické roztoky nemohou často vykrytalizovat, jakmile je jim však dodán jeden jediný krystal jako předloha, začnou krystalizovat přímo explozivně. Také působení homeopatických léků s vysokými potencemi se dá vysvětlit na základě informačních polí, právě tak jako působnost očkování ještě po letech, kdy se už těžko dají v těle najít nějaké protilátky. Tak jako u homeopatie stačí tu zřejmě jako předloha či informace jediná dosud přítomná obranná molekula. Obrazy, které byly jednou vyslány do světa, mohou patrně působit i v materiální rovině – ovšem způsobem, který dosud neumíme logicky vysvětlit, a tím že obcházejí čas, protože dokážou působit současně všude. Tajemství by se mohlo skrývat v informaci, kterou transportuje prostorová forma. Analogii můžeme vidět v stavebním plánu, který podle okolností existuje pouze v hlavě stavitele. Bez něho se nedá stavět, ačkoli je nehmotný a do stavby přímo nevstupuje. Existuje však od začátku až do konce a působí současně ve všech oblastech domu.

Sheldrake zřejmě vnutil svou teorii biologii stejný krok, jaký učinila počátkem tohoto století fyzika, když přešla od kauzálního vnímání jevů k synchronnímu. Tehdy fyzikové objevili, že takzvané fázově zablokované částice, tj. částice pocházející z téhož jevu a týchž zdrojů, se vyskytují vždy v párech a chovají se k sobě zrcadlově. Jestliže ovlivníme vlastnosti jedné, v též okamžik se změni i druhá, aniž bychom na ni nějak působili. Obě dělají totéž, aby zůstaly v zrcadlovém vztahu. To, že mezi paralelními změnami nebyl ani ten nejmenší časový rozdíl, bylo tak nevysvětlitelné, že tento objev ve fyzice konečně prolomil dosavadní chápání světa. Obvyklý způsob přenosu informace nebyl pro vysvětlení použitelný. V tomto okamžiku vzdali mnozí fyzici svůj boj proti nově se rýsujícímu obrazu světa a uznali časovou souběžnost jako určující, kdežto příčinnost jako překonaný princip. Angličan John Bell dokázal, že to neplatí jen pro subatomární oblast, nýbrž obecně pro celý vesmír. Jestliže vznikl jedinou explozí, velkým třeskem, jak tvrdí astrofyzici, musí být nejspíše všechny jeho částice v tomto synchronním vztahu. To nás však přivádí k poznatkům hinduistických véd a buddhistických sůter, že totiž všechno v tomto vesmíru spolu souvisí, a to nikoli kauzálně, nýbrž synchronně.

Na tomto základě může být bez potíží vysvětleno i působení rituálních modelů. Ty vytvářejí pole, která existují a působí bez hmotného zprostředkování a nezávisle na čase. Zcela nepochybně je pole vytvářeno opakovanou a přesnou nápodobou rituálního vzoru a stejně jistě hraje důležitou roli energetický náboj vznikající při vědomé činnosti. Vědomí vytváří rituál v daném rámci stále znovu, přičemž každé vědomé vnímání ovlivňuje vnímané, jak mezitím potvrdila i moderní fyzika. V tom spočívá vysvětlení, proč u nás rituály přenesené z jiných kulturních okruhů zřídka působí. Nemůžeme je prostě chápat do té doby, dokud je neumíme uchopit. Na začátku často chybí schopnost přesné nápodoby, klíč nezapadá zcela přesně do zámku, a tak se dveře k poli jejich působnosti neotevřou. Tím se neuplatní ani zesilovací faktor vznikající opakováním. Konečně často nevznikne ani vědomý náboj, protože rituální symboly nevyvolávají v účastnících žádnou resonanci. Zřejmě máme přirozený přístup jen k základním symbolům té kultury, v níž jsme se narodili. Připadá nám lehčí je rozpoznat a jen ony v nás vyvolávají vnitřní vibrace, které jsou pro rituály podstatné. Pro cizí symboly a vzory bychom museli během dlouhého procesu potřebné vnitřní vazby nejprve vytvořit. Většinou však u nich nezůstáváme dostatečně dlouho právě proto, že už od začátku nijak zvlášť nepůsobí.

První krok při vytváření nového pole je vždycky *nejtěžší*, jak každý ví a jak tvrdí i přísloví Každý začátek je těžký. Je-li přesto pole vytvořeno, má neovlivnitelnou stabilitu. První plavecké pohyby v novém živlu – ve vodě – jsou strašně těžké. Naučíme-li se ale plavat, umíme to provždy. Ačkoli jsme třeba deset let neplavali, zůstala v nás tato schopnost bůhvíjak a bůhví kde zachována. Je otázkou, kde je uložena. Nemáme už ani jednu buňku z těch, které tu byly před deseti lety; tělesné buňky se vyměnily a dokonce i v nervových buňkách jsou vlivem látkové výměny obnoveny všechny stavební kameny. Vzor „plavání“ však zůstává uchován, bez materiální základny a relativně nezávisle na uplynulém čase. Časový faktor sice hraje jistou roli, ale přece jen podřadnou. Nebudeme-li několik desetiletí plavat, vzor jistě trochu vybledne. Srovnatelné vyblednutí se projevuje též u rituálů, které jsme delší dobu – a hlavně úmyslně – neužívali.

Úmysl je hnací silou rituálního motoru. I to odpovídá všední zkušenosti. Průběh plně uvědomělého jednání se zapisuje do naší paměti podstatně rychleji než při mechanické nápodobě. Ale i při jednoduchém opičením vznikají spolehlivé vzory nejen u malých opic. Svým jednáním ovlivňujeme zcela jednoznačně jak vnitřní, tak vnější skutečnost. Ovlivňování vnitřního světa je zřetelné u všech nabytých schopností, ovlivňování toho vnějšího při mnoha jiných příležitostech. Většina lidí v naší zemi nejlépe ovládá plavecký styl prsa a ten je také první asociací při zmínce o plavání, ačkoli například kralu je mnohem efektivnějším stylem. Příčinou je kolektivní pole. Víme, že pole, které se vytvořilo v nějakém chrámu či katedrále, kde lidé dlouhý čas meditovali a modlili se, pociťují i lidé bez náboženské zkušenosti, dokonce i nevěřící.

Čím koordinovanější a shodnější jsou naše jednání, tím silněji se zapisují, tím zřetelnější pole vytvářejí. Jak ukazuje příklad s plaváním, trvalá pole vzniknou teprve od jistého stupně uvědomění a po jistém počtu opakování. Je pro nás těžké definovat přesně tento bod, protože v těchto duševních a energetických oblastech se vyznáme méně než kde který „primitivní“ medicinman. Bodu trvalé stability dosáhneme teprve tehdy, až nám vzor – jak názorně říkáme – přejde do krve. Pole získávají svou samozřejmou trvalost tehdy, když už se o ně náš intelekt nemusí starat, kdy *ono* to plave či jede bez zvláštní koncentrace, jakoby samo od sebe. Jenže tohle „ono“ nemůžeme prostorově vymezit. Pole jsou právě tak v nás jako my v nich. Protože zůstávají prostorově i časově neurčena, jsou současně všude a nikde.⁶ A přesto do nich můžeme vstoupit jako do prostoru, můžeme do nich kdykoli

zapadnout. Tam, kde se dostanou do vztahu afinity, kde vznikne kontakt, působí; a kde se o ně nikdo nestará, zůstanou často mimo pozornost. Tvrdit proto, že neexistují, by bylo naivní. Jako by ten, kdo nemá rádio, popíral rozhlasové vysílání. Správnější by bylo říci: neexistuje *pro něho*, protože pro ně *nemá anténu*.

Tak se stává, že ve skutečnosti každý žije svými vlastními poli. Pro domorodce, který věří, že může přežít jenom ve svém společenství, je vyloučení smrtelné. I my umíráme na konci svého života možná jen proto, že to patří k našemu reálnému poli. To, že buňky stárnou, je argumentem docela jiné, nesporně podřízené roviny reality. Vždyť buňky se podřizují i umírání mladého, ještě vitálního domorodce.

Po spáchání zločinu se budeme nepochybně cítit zle, protože jsme se dostali do konfliktu se svými poli. Ta jsou ovšem u různých lidí nesterilně silně vyvinuta. Působí tu svědomí a vstupuje do akce pokaždé, když porušíme některý jejich vzor.

Při výchově vytváříme pole do značné míry vědomě, nebo se pokoušíme zakotvit v mysli cosi jako svědomí. Jestliže v rodině, kde jsou sami akademici, neslyší mladý člověk nikdy, *zda* chce studovat, ale jenom *co* chce studovat, existuje pro něho po jisté době pouze pole „studium“. Nakonec jde často o podvědomý úmysl rodičů uchránit jejich ratolesti před nepříjemnými myšlenkami. Aspoň zčásti přece víme, jak silně naše očekávání ovlivňuje skutečnost. Psychologie zná termín „self-fulfilling prophecy“, který říká, že se hodně lidí nevědomě chová tak, že se v jejich životě naplňují proroctví. I v tomto případě by se mohlo jednat o působení pole, které silnější osobnost svou sugestivitou protlačuje do cizího vědomí. Každá forma nátlaku je už prvním krokem k vytváření pole.

Ovlivňování je v terapii známé a obávané téma. Postupy orientované na školní psychologii se snaží o co nejmenší ovlivňování, což vede až ke křečovitému pokusu o tzv. nepřímé jednání. Nakonec je ale každá účinná forma psychoterapie také ovlivňováním, a sice oboustranným. Jde vlastně o souběh energií. Problém je pouze v tom, jak dalece si to terapeut uvědomuje. Při terapii se vytváří pole, které v ideálním případě umožňuje krok směrem k uzdravení. Terapeuti vědí z vlastní zkušenosti, jak jsou přitom důležité správné vibrace, jak to jde mnohem snadněji v prostoru, v němž už mnoho úspěšných terapií proběhlo, a jakou roli hraje nejen správný čas v životě pacienta, ale i denní doba. To všechno nesporně přispívá k utváření terapeutického pole, působí dokonce i takové maličkosti jako vhodná vůně a uklidňující hudba. V odpovídajícím prostředí se lépe hledá přístup k hlubším vrstvám duše, a proto jsou vývojové pokroky lehčí a jistější.

Nedotčené světy rituálů

V rituálech archaických kultur je zaručena dobrá příprava. Velký důraz se klade na vytvoření odpovídajícího rámce. Slavnostní ráz je přirozeným výrazem vnitřního zaměření i vnějšího jednání. Vnitřní a vnější přípravy zaujímají široký prostor a vytvářejí pevný rámec. Dlouhotrvajícími tanci a zpěvy roste vnitřní koncentrace a často přechází až do transu. Malování těla a tváří, masky a neobvyklé oblečení kněží a účastníků rituálu jsou rovněž vnější akty, které směřují k naplnění zvláštní chvíle a k očekávané vnitřní události. Všechno se děje ve službě obřadu, onoho modelu, jemuž je zde propůjčen živoucí výraz.

Údajní primitivové přitom nikdy neusilovali o něco nového nebo jedinečného ve smyslu umělecké tvorby, jejich cílem bylo pouze sledovat již existující pole a prožít živoucí, byť neviditelné struktury. V hlubším smyslu slova prožívají v témže momentu opakování prvotní situace, takřkajíc obrození. Necítí se přitom jako tvůrci, spíše jako svědci tvorby. Pro ně je všechno živé, dané předem, a jsou plně zaměstnáni i spokojeni s tím, že právě nyní sledují živoucí vzor. V tomto okamžiku je jejich prožitek původního dění skutečně autentický, proto je nikdy nemůže přepadnout nuda, která je pro nás s opakováním spojena. Nepotřebují k tomu žádný písemný podklad, žádné historické záznamy. Nechtějí se držet některé jedinečné historické události, ale propůjčit věčně se opakující cestě živý výraz. Rituály jsou přitom základní možností, jak zvýraznit a ulehčit mimořádné okamžiky, např. přechody z jedné roviny do druhé. Rituál jim nabízí příležitost dát události odpovídající rámec a integrovat ji do světa jejich modelů, a to jak při všedním, tak při důležitém dění.

Mimořádná výhoda pro každého jednotlivého příslušníka kmene spočívá v tom, že v přicházejících problémech nevidí osobní potíže, ale nutné kroky, které čekají každého. Rituál mu pomáhá individuální zkušenost zevšeobecnit, a začlenit ji tak do kosmického řádu. Jestliže se u nás mladí v pubertě či dospělí v letech přechodu často domnívají, že jsou jediní, kdo má tísnivé problémy překračující všechny meze, domorodci vědí, že to vše patří k životu, a proto je to v pořádku.

Další výhodou vědomého zacházení s rituály je fakt, že jsou-li cílevědomě uplatněny, značně se uleví rodičům a společnosti. U nás si musí mladí lidé v pubertě sami vymýšlet obľudy, které by mohly v nastávajících zápasech zdolat – a nezdá se, že by to odnesou rodiče; domorodcům jsou však potřební démoni nabídnuti v přijatelné a tradiční formě. Proto také nemusí inscenovat jejich smrt i vzkríšení pomocí drog. Pokud je to však opravdu nutné, poskytnete jim psychedelické substance v bezpečném rámci jejich kultu a po odpovídající tělesné i duševní přípravě kompetentní ruka jejich šamana. Nehrozí jim tedy prázdné nebezpečí, že by propadli návyku, ale mají šanci dostat se na vyšší vývojový stupeň.

Pokud jde o působnost rituálů s psychoaktivními substancemi i bez nich, může nám posloužit příklad z našeho vlastního dětství. Mnoho dětí prožívá před Vánocemi návštěvu Ježíška v dojemné rodičovské inscenaci, která má nezdá se, že by trvalý vliv na jejich duši. Pokud kouzlo tohoto obřadu zrušíme a děti si samy začnou hrát na Ježíška, bude už účinek docela jiný, zklameme potřebu návštěvy z nebe.

U rituálů přechodu jsme už dávno sklouzli do role těchto ubohých dětí. Moderní lidé prožívají zlomy ve svém životě bez pomoci společnosti a často v tísnivém osamění. O zpracování přestupných situací se nejprve pokouší terapeutická scéna. Zde jsou nezvládnuté případy životních změn dodatečně zpracovávány. V rámci reinkarnační terapie je například možné přímo se podílet na starých rituálech pracujících s účinnými poli, prožít emoce a pocity, které k nim patří, a současně se jich zbavit. Americký psycholog Paul Rebillot⁷ se v této souvislosti specializoval na tematiku moderního hrdinství a jeho rituálů.

Uzdravovací rituály

Jestliže příslušník kmene vypadne z panujícího řádu a stane se obětí nějaké nehody nebo choroby, vyžaduje to uzdravovací rituál. Ten není ničím jiným než pokusem uzavřít nespornou trhlinu, která se

vlivem události otevřela mezi tímto člověkem a vládnoucím pořádkem. Úplně stejně – v přeneseném smyslu – zacelujeme ránu: oba její okraje k sobě přiložíme, a tak vzniklou trhlinu uzavřeme. Samozřejmě se přitom šaman či šamanka nespolehná jen na svou zkušenost, nýbrž svolává všechny možné vyšší mocnosti, aby pomohly opět nastolit pořádek a spojit porušené. V té míře, v jaké je přítomný léčitel schopen cítit a vnímat pole důležitá pro svět jeho kmene, je také s to regulovaně zasáhnout. Činí tak prostřednictvím symbolických úkonů, které jsou adekvátní rovině přenosu a v principu odpovídají zacelování rány v těle. Dobří léčitelé intuitivně vědí, jak dalece mohou vůbec zasahovat. Říkají, že rozhodnutí nechávají božstvům, my bychom však řekli, že vyplyne z jejich intuice či vnuknutí. I u rány může být nebezpečné ji prostě zavřít, neboť to může za jistých okolností posílit náchylnost k zánětu. Zašita smí být jen čistá rána. Vyžehlit smíme také jen určité problémy, ostatní vyžadují další pozornost a péči.

I když při takových rituálech chybí výklad v našem intelektuálním smyslu, přece jen přijde postiženému na mysl, jak daná událost zapadá do jeho života a co mu chce říci. Těžko si můžeme představit, že by si i člověk dávné doby důležitou událost nějak nevyložil. Otázkou je pouze to, zda jsme schopni jeho výklad přijmout. Protože se neustále cítil být pod ochranou Velkého ducha či nějaké srovnatelné božské instance, neexistovala pro něho žádná slepá náhoda. Spontánně pociťoval osud jako moudrý a smysluplný, určený k jeho růstu. Z tohoto celkového pojetí a odpovídající důvěry pak pramenily léčebné zásahy.

Pro archaickou společnost je navíc samozřejmé, že hierarchii kmene odpovídá na vyšší úrovni i ta božská. Tak jako je náčelník nejvyšší světskou a šaman nejvyšší náboženskou instancí, přísluší nejvyššímu božstvu všemohoucí kompetence. Hierarchie je tu chápána ještě doslovně jako panství svatosti. Vymkne-li se na zemi něco obvyklému pořádku, spojí se šaman s nejvyšší možnou instancí v božské hierarchii, protože v této dimenzi jsou věci ještě v pořádku. S dostatečnou orientací v tomto systému musí zkusit dostat opět do souladu Nahoře a Dole. Ani křesťanům není toto pojetí příliš vzdáleno, vždyť se v otčenáši modlí: „Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi“. Odpovídá to nejen pojetí oněch starých kultur spočívajících na vědomých rituálech, nýbrž i základní větě ezoteriky: „Jak nahoře, tak dole.“ V poslední době docházejí podobné představy o světě uznání i před přísnými očima přírodovědců, protože fyzika ve svých nejpokročilejších disciplínách přišla na to, že nejvyšší zákony, které jsme dnes schopni poznat, spočívají na symetrii. A symetricky se zrcadlí roviny jsou právě základnou archaických a náboženských představ o světě. S trochou psychologizování bychom mohli celý proces přeložit i do nitra, a tím jej učinit přístupnějším západnímu člověku. Jestliže podle křesťanů leží nebeské království v nás a podle buddhistů je vnější svět zrcadlovým obrazem světa vnitřního, všechno se v nás odráží. Šaman naváže kontakt s vyššími rovinami v sobě a načerpá tu správná vnuknutí. Nakonec podle zákona polaritý⁸ musí obě představy souhlasit. To, co z hlediska svého zorného úhlu očekává, potvrdí se v realitě jeho polí.

Léčebné rituály velice podpoří to, že léčitel zná dobře okruh nemoci, byť ne v tom smyslu, jaký bychom vyžadovali my. Zatímco my vycházíme z toho, že teoreticky by moderní medicínmani měli vědět o klinických obrazech nemoci téměř všechno, v archaických kulturách je rozhodující, že léčitel prošel říší nemoci osobně a důkladně ji poznal. To, co nám připadá nezvyklé, je vlastně velmi logické. Budeme-li plánovat cestu do Egypta, bude pro nás spolehlivější průvodce, který tam už byl a může nás provázet na základě vlastní živé zkušenosti, než ten, který toho jenom spoustu přečetl a díky kupě mrtvých vědomostí se cítí povolán seznamovat nás s cizí zemí.

Nahlížet na nemoc jako na jisté pole vědomí je smysluplné nejen v myšlení archaických kultur. Nikdo z nás asi nepochybuje o tom, že nemoc je schopna pozměňovat vědomí či docela změnit životní pocit. Četní pacienti cítí velmi zřetelně, jak mnoho vděčí překonané nemoci za nový pohled na svět. Vyjdeme-li z toho, že nemoc představuje osobitou říši vědomí, bude pochopitelnější, že začínající šamani mnohdy čekají na svou zasvěcovací nemoc, která jim zjedná přístup ke světu jejich úkolů a současně je poučí.

Díky takovému přístupu dostává pro nás nemoc zcela nepochybně zvlášť pozitivní rozměr. Mnoho starých kultur dokládá, a vyplývá to i z knihy *Nemoc jako řeč duše*, že chorobě vedle její neúmyslné role přísluší hlavně charakter zasvěcení do nové životní fáze, čímž se mění přístup k tomuto tématu nejen u jednotlivce, ale i u celé společnosti. Nemocní už pak nejsou izolováni a odsunováni na okraj společenství, nýbrž naopak poctěni úctou a pozorností. Vždyť to jsou oni, s nimiž osud navázal mimořádný kontakt, jimž je nápadným způsobem nakloněn. Zde leží vysvětlení nepochopitelných jevů, jakým je například mimořádná úcta, jíž se v četných kulturách těší epileptici, duševně nemocní či jinak postižení.

Zasvěcovací rituály

Při porovnání s uzdravovacími rituály spočívá podstatný rozdíl v tom, že pokyn osudu nepřichází shora, nýbrž od kmene a samého medicinmana. Odpovědnost za zranění, případně za chorobné příznaky, je při zasvěcovacím rituálu v šamanových rukou. Osud také může přispět svým dílem a prostrědnicstvím znaků tělesné a duševní zralosti zřetelně naznačit, že nastává změna, ale postarat se o nezbytnou odmlku je v podstatě úkolem pozvaných lidí.

Na pozadí této skutečnosti můžeme pochopit, proč se léčitel, šaman či medicinman stávají těmi, kteří dokonce zraňují. S tvrdostí, kterou zasvěcování při uvádění do života dospělých očekávají, se předem počítá v iniciačních opatřeních. Zasvěcování jsou často tělesně poranění, což hraje roli i v kulturách nám blízkých. V židovské je to například obřízka. Do této kategorie patří úmyslně utržené rány a srdcervoucí zkoušky odvahy. Například nutnost stát spoután v mraveništi, být po krk pohřben a bezmocně vystaven hmyzu všeho druhu nebo být dočasně vyloučen z kmene a pln strachu pobýt delší čas v divočině, na stromech či v opuštěných jeskyních. Patří sem i vědomě vyvolaný smrtelný strach při simulovaných přepadeních nočních duchů a podobných strašidelnostech. Tato zranění v konkrétním i přeneseném smyslu tvoří nezbytnou cézuru v životě a přinášejí kontakt s novou, rozšířenou rovinou vědomí, danou procesy tělesného zrání. S ní smíří mladé lidi na pomoc přispěchavší šaman aktivní i pasivní práci se symboly. Do té míry se zasvěcovací rituál ve své druhé fázi blíží rituálu uzdravovacímu. Přerušení kontinuity, cézura, nepřichází nyní od osudu, leč od šamana, ale navazující obřad usmíření s novou skutečností odpovídá zcela uzdravovacímu rituálu. Třhlina mezi starým vědomím dítěte a nastupujícím vědomím dospělého, vzniklá přirozenými procesy zrání a růstu, se tím zaceluje. Utržená zranění mimoto symbolizují, že zasvěcenec už má zkušenost s nemocí a polaritou. Blažený svět dětství, ráj, je ztracen a musí být opuštěn. Jisté bolesti a obavy jsou přítom normální, mají své místo a čas.

Po prožití iniciací se projeví mimořádná účinnost povědomí sdíleného všemi příslušníky kmene. Mladiství se skutečně zúčastnili zasvěcení, to znamená, že se stali součástí světa dospělých, aniž by

se museli učit jeho pravidlům či normám chování nebo podstupovat bůhvíjaký další trénink. Proces probíhá s velkou jistotou mimo intelektuální rovinu, a tím i mimo jejich chápání. Morfo-genetické pole přijímá dospělého a vtiskuje mu od nynějška svou pečeti. Vymezuje nové hranice a hodnoty. Pro takto zasvěceného je nemyslitelné, aby znovu upadl do modelu dětství.

Do té míry, v jaké si neumíme představit působnost podobných přechodových rituálů, nemají ani domorodci pochopení pro naše problémy s životními přechody. V základě je pro ně život lehčí a prostý stresu. Rozhodnutí při každé krizi za ně činí prakticky kmen, výhybka je podvědomě nastavena správným směrem. Stát se dospělým tu není žádná osobní zásluha, nýbrž něco tak samozřejmého jako pro nás tělesné signály puberty.

Všichni příslušníci kmene pocházejí jako větve jednoho stromu z téhož kmene a ve všem jsou na sebe odkázáni. V rovině pole se kmen stará o všechny své členy. Ve smyslu těžkého, individuálního rozhodování jsou sotva myslitelné nějaké krize, ale také samostatný vývoj a pokrok. Všichni kráčejí společně cestou tradice svého kmene. Samostatná cesta by nebyla možná, protože odtržený člen není bez společného kmene životaschopný. Kdo se odtrhne a postaví proti tabu, je současně zbaven kmene i života. Existovat odkázán sám na sebe, což nám sice připadá těžké, ale přece jen možné, zdá se archaickému člověku nepředstavitelné, neboť pro to v jeho poli není žádný prostor. V tom je kořen jeho silného nepřátelství vůči pokroku. Každá novinka je současně porušením tradice, a tím se obrací proti kmenu a životu. Cílevědomost, s jakou se prvotní lidé rozvíjejí v okruhu předem daného pole, jim neumožňuje rozvoj a pokrok v našem pojetí. Do té míry nám také nemohou být platným vzorem.

Můžeme se však od nich mnohému naučit na své vlastní cestě a při své úloze stát se opět dětmi. Je ovšem podstatný rozdíl mezi „stát se opět dětmi“ a „dětmi zůstat“. Naivita a skupinové vztahy bez egoismu v archaických kulturách mohou pro nás mít modelový charakter pouze na vyšším vývojovém stupni. Poté, co jsme nevynechali žádný pokus proniknout hlouběji do polarity, je nevina ztracena. Nyní se můžeme už jen jako ztracení synové a ztracené dcery vrátit domů, do jednoty. Budeme-li mít přítom na očích ty, co zůstali doma, pomůže nám to najít směr.

Kvalita času pro obřady a slavnosti

Naše potíže při chápání samozřejmých rituálů archaických národů souvisejí zcela podstatně s rozdílným chápáním času. Zatímco my nazíráme čas převážně z jeho kvantitativní stránky, pro prvotní lidi je důležitá především jeho kvalita. Antika označovala obě protikladné složky času rozdílnými jmény. Kronos s jeho přesýpacími hodinami představoval kvantitu, Kairos kvalitu. V popředí dnešního názoru, že čas jsou peníze, stojí jen kvantitativní měřítko. Ve skutečnosti velká část obyvatelstva moderních průmyslových států prodává zaměstnavatelům sama sebe na základě času. Výkon se měří výlučně pomocí pichaček. Tvůrčí lidé však přirozeně vědí i u nás, že kvalita je přinejmenším stejně důležitá. Jediný záblesk ducha v jediné geniální vteřině může přinést víc než dlouhotrvající únavné přemýšlení.

Když píšeme dějiny, což se zdá archaickému člověku právě tak cizí jako zbytečné, dopouštíme se kompromisu. Počítáme sice roky, jako by byl jeden jako druhý, ale při konkrétním studiu dějin se

přece jen zabýváme intenzivněji určitými lety, kdy důležité události propůjčily času vlastní kvalitu. Naše dějiny pojednávají o zápletkách v čase, jsou tím, co se v čase událo.

Archaičtí lidé sledují jenom hodnotu času. Žijí se svými příhodami a legendami v jistém časovém okruhu a chápou mýtické události nikoli z hlediska historické, nýbrž nadčasové platnosti. V tom, co se událo, hledají jen nadčasový kořen věci. Tak se vyvíjí věčný mýtus. Jejich slavnosti nejsou vzpomínkou na staré časy, ale událostí právě přítomného okamžiku. Tak i své mýty poznávají a zažívají nezprostředkovaně. Jejich příhody jsou buď živé, nebo zapomenuté. Vykládá-li šaman večer mýty předků, razí model přítomnosti pro ty, co žijí nyní.

Chápeme to, když nám dějiny přednášené na škole přijdou smrtelně nudné. Není se čemu divit, protože se jedná o dávno prošlé, a tím neživé, mrtvé události. Od dobrého učitele bychom ovšem žádali, aby to, co je mrtvé, před vnitřním zrakem svých žáků opět oživil. Jen potom jsou dějiny zábavné, zůstanou živou vzpomínkou a můžeme se z nich poučit. To je asi jejich celý smysl. Dosahujeme však vzpomínání hlavně donucováním a zkoušením, což je velmi krátkozraké a nevhodné. My se učíme pamětí, Angličané vždy preferují požadavek učit se srdcem. „Learning by heart“ je jejich výraz pro učení zpaměti. Souvislost s životnou formou učení je tak obhájena alespoň slovně.

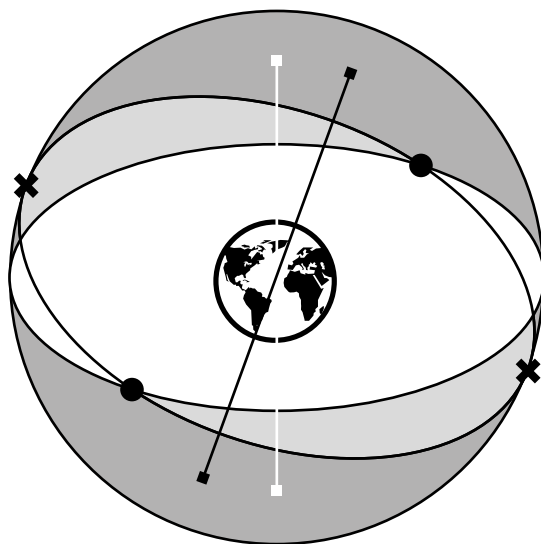
Z dějin náboženství víme, že účelem legend je hluboce zasáhnout věřící a sloužit jako živý příklad. Ani křesťanské slavnosti nejsou míněny jako historické vzpomínky, nýbrž jako příležitost ke spolu-prožití životního mýtu. Angelus Silesius říká:

„Kdyby se Kristus tisíckrát narodil v Betlémě, nikoli však v tobě, zůstaneš navěky ztracen.“

A myslí tím přesně tento živý vztah k přítomnosti. Kvalitativní časový zřetel známe i v osobní poloze. Určité důležité životní události prožíváme stále znovu. Hovoříme o tom, nač je v našem životě nejvyšší čas a nač je už pozdě, takže rozlišujeme zvláštní okamžiky a pověřivě sledujeme určitá znamení, která známe z dřívějších zážitků a o nichž věříme, že přivolala tytéž události.

4. Rok a jeho svátky

Sledujeme-li náš rok, představuje zcela přirozeně kruh. To, co je v něm pevné, jsou jeho svátky, jeho fixní body. Kruh rozdělují do čtyř úseků čtyři pevné svátky – dva vyznačující rovnodennost, dva slunovrat. V tomto smyslu se podařilo vyřešit kvadraturu kruhu. Ty čtyři body v sobě mají něco objektivního. Nejvíce překvapuje to, že je dokázali změřit i pradávni lidé, jak dokládají četné kamenné dokumenty megalitu,⁹ ale též egyptské a aztécké pyramidy.

Legenda: ● dny rovnodennosti ✕ dny slunovratu

Čtyři pevné body určuje astronomická realita. Země se otáčí kolem své osy, což je nejzřetelnější na rovníku, neboť zde je pohyb nejrychlejší. Vedeme-li jím myšlenou rovinu, protne pod úhlem 23 stupňů rovinu ekliptiky, tedy tu, v níž obíhají kolem slunce planety i Země. Průsečíky obou rovin vyznačují dny rovnodennosti (ekvinokace), body největšího odstupů pak dny slunovratu (solstitia).¹⁰ Letní solstitium je nejdelším dnem, zimní solstitium nejkratším.

Tyto dny byly slaveny ve všech dobách. Pole těchto svátků bylo tak silné, že pozdější náboženství včetně křesťanství nemohla po počátečním odporu jinak, než se jimi řídit. Po několika nezdařených

úhybných manévrech se začaly křesťanské Vánoce slavit v období, kdy už předcházející kultury slavily posvěcené noci, při nichž je světlo nejslabší a naděje největší.

Roční a životní cyklus v zrcadle Slunce

V chápání archaických a duchovně rozvinutých lidí odráží roční cyklus v každém svém dílu život člověka. Ezoterická tradice tu nalézá princip „pars pro toto“. Dnes tuto zákonitost dobře dokládá i věda. Genetici například vycházejí z toho, že v každé jednotlivé buňce je uložena informace pro celého člověka. Z bádání o neuspořádaných strukturách známe zobrazení Mandelbrotovy množiny, tzv. „jablečného mužíčka“. Na této postavě fascinuje to, že v každé jednotlivé struktuře se dá objevit celek. Velmi dobře nám toto vědění slouží v přírodním léčení, kde prostřednictvím reflexních zón na chodidlech či uších zasahujeme celé tělo. Za technickou analogii můžeme považovat trojrozměrné laserové hologramy, které umožňují z každé části zobrazení rekonstruovat celek.¹¹

Podle tohoto zákona je v každé malé jednotce celek obsažen, tedy ve dnu týden, měsíc, rok, život a souhrn mnoha životů až k úniku z cyklu znovuzrození. Proto ve všech těchto strukturách najdeme i základní model mandaly. Skutečně můžeme ze způsobu, jakým někdo začíná svůj den, usoudit, jak si počíná i v životě. Mluvíme také o večeru života a srovnáváme přitom den se životem. Tak jako se během dne smršτίíme o jeden až dva centimetry vlivem váhy horní části těla, která působí na meziobratlové ploténky, zmenšíme se vinou své váhy o několik centimetrů i v průběhu života. V noci se ploténky zregenerují do té míry, že můžeme začít příští den se starou výškou. I z hlediska celého života platí, že se smršτίujeme, abychom se ve fázi odpočinku mohli opět natáhnout.

Za počáteční bod světského roku slouží v největší části světa první leden,¹² což zhruba odpovídá zimnímu slunovratu, nejhlubšímu bodu roku. Nejhlubší noc, a tím i ústřední obrat roku, je o Vánocích. Tento bod tu byl dávno předtím, než jsme jej my lidé vnímali, podobně jako zřídka kdy vědomě vnímáme početí. Nic není zahaleno větší tmou. V této nejhlubší svatě (= dokonalé) noci a tmě se rodí zárodek Světa. Do tmy tělesnosti proniká duše, aniž rodiče vědí o jejím příchodu.

Od této chvíle světlo jakoby potají roste. Všechno ještě zůstává zahaleno temnotou, ale dnů již nepozorovaně přibývá. S jarní ekvinokací, jež odpovídá narození a východu slunce, je dosaženo rovnodennosti. Nyní je už vítězné tažení světla všem patrné. Slunce nabývá na síle, začíná vnější růst. Vzestup světelné síly pokračuje přes pubertu, která odpovídá mladému ránu života, přes adolescenci, která je jeho dopolednem, až k vrcholnému bodu dne a roku. Poledne a letní slunovrat se vyznačují nejvyšším postavením slunce a neintenzivnějším světlem. Je nejdělsí den a nejsilnější světlo osvětluje nejvyšší bod, klimax roku a života. Je čas obratu a zásadní změny. Jestliže linie světelného kruhu směřovala doposud nahoru, nyní směřuje dolů, i když to ještě dlouho nebude patrné. Změna směru je neodvratná. Můžeme ji sice chápat jako krizi s negativním dopadem, ale se středem života nic neuděláme. Dosáhli jsme periferie mandaly. Západnímu člověku to může připadat nevhodně brzo, ale jsou to přece roky přechodu, nikoli dny. V modelu mandaly dostáváme dost času k tomu, abychom změnu životního směru zažili. Jsou-li Vánoce nejhlubším, letní slunovrat je pak nejvyšším bodem roku.

Začíná čas sklizně; velká síla slunce se zrcadlí v zralém, nalitém ovoci. Roky přechodu, u nás nenáviděné, jsou skutečným vrcholem života, časem sklizně a užívání životních plodů. Kdybychom nebyli